

Моргун Н. С.,
*кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри економічної безпеки та фінансових розслідувань
Національної академії внутрішніх справ,
майор поліції*

Сєдакова В. В.,
*доктор філософії,
оперуповноважений відділу кримінальної поліції
Голосіївського управління поліції
Головного управління Національної поліції у м. Києві,
капітан поліції*

Бондар С. В.,
*кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник відділу організації наукової діяльності
та захисту прав інтелектуальної власності
Національної академії внутрішніх справ,
майор поліції*

УДК 343.1(477)
DOI 10.32845/2663-5666.2022.2.6

ЗАСАДИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ: ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ

Постановка проблеми. Необхідною умовою розвитку державності є наявність таких інститутів і регуляторів, які виконують функції соціальних орієнтирів, що відтворюють закономірності суспільного життя. Концентрований вираз вимог суспільної моралі, що відповідає певному періоду розвитку держави, міститься у принципах – приписах вищого ступеня нормативності, що відображають напрями соціальної орієнтації суспільства. Тому, здобуття Україною незалежності в 1991 році поставило на порядок денний трансформацію усіх сфер життя суспільства з радянських, комуністичних у сучасні, ринкові, демократичні. Не залишився осторонь і кримінальний процес, який здійснювався в Україні на підставі Кримінально-процесуального кодексу, ухваленого ще в 1960 році. До нього вносили численні зміни, доповнення. Але вони не могли повною мірою перетворити радянський кримінальний процес, в якому домінує держава, на сучасний кримінальний процес, де пріоритетом є права, свободи і законні інтереси його учасників, де враховані реалії сьогодення у політичному, економічному, правовому секторах життя суспільства [1, с. 5].

Трансформацію кримінального процесу було здійснено шляхом прийняття в 2012 році нині чинного Кримінального процесуального кодексу (КПК), який цілком віддзеркалює домінуючі ідейні уявлення щодо сутності кримі-

нального процесу як засобу вирішення кримінально-правового конфлікту, унаочнює основні напрями кримінальної процесуальної політики, відповідає європейським стандартам прав і свобод людини.

За таких умов якісне й ефективне вирішення задач кримінального процесу обумовлено цілим рядом факторів, серед яких важливе значення має рівень теоретичного аналізу основних положень діяльності щодо розслідування й судового розгляду кримінальних проваджень. До їх числа відносяться й засади кримінального процесу, оскільки вдосконалення законодавства правової держави, насичення його демократичними елементами, врахування міжнародного досвіду, а також розвиток теорії кримінального процесу мають безпосередній вплив на становлення основ кримінального судочинства.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв’язання даної проблеми. Основу обраного дослідження склали наукові доробки вчених з вивчення засад (принципів) кримінального процесуального судочинства, зокрема Ю.П. Аленіна, І.Л. Беспалько, О.І. Галагана, Ю.М. Грошевого, А.Я. Дубинського, О.П. Кучинської, Л.М. Лобойка, В.Т. Малярєнка, Г.М. Мамки, М.М. Михеєнка, В.Т. Нора, Д.А. Пешого, Д.П. Письменного, О.Ю. Татарова, В.М. Тертишника, Л.Д. Удалової, В.П. Шибіка, М.Є. Шумила, О.Г. Яновської та інших.

Вагомий внесок згаданих учених у розроблення предмету статті є безперечним, однак аналіз вітчизняної та зарубіжної кримінальної процесуальної теорії та практики показує, що система засад кримінального провадження усе ще перебуває у стадії активного переосмислення, відкритою для аналізу та удосконалення.

Виклад основного матеріалу. Засади кримінального провадження – одна із найбільш важливих проблем сучасного правозастосування та затребуваних тем наукових досліджень у цій сфері. Саме засади полягають в основі кримінального процесуального права, утворюють його фундамент; на них ґрунтується право як загальнообов'язковий регулятор суспільних відносин під час здійснення кримінального провадження [2].

Засади кримінального провадження, як вважає Д.А. Пеший, є основою формування механізму правового регулювання діяльності не лише органів досудового розслідування, прокурора, слідчого судді та суду, а й інших учасників кримінального провадження. Саме тому в умовах сучасного реформування системи кримінальної юстиції в Україні, як демократичній та правовій державі, особливої актуальності для кримінальної процесуальної науки та правозастосовної діяльності набуває проблема дотримання положень засад кримінального провадження, в яких відображаються сучасний стан та тенденції розвитку системи кримінального процесу, його функціональне призначення [3, с. 4].

І.Л. Беспалько визначає їх як зафіксовані у конституційних, міжнародних, кримінальних процесуальних нормах імперативні вимоги, які лежать в основі всієї системи норм кримінального процесуального законодавства, виражають сутність, завдання, побудову та напрями подальшого розвитку кримінального процесу як особливої системи державної діяльності [4, с. 246].

Як зазначають О.І. Галаган та Д.П. Письменний, кримінальне процесуальне законодавство має розроблятися відповідно до конституційних засад судочинства, які обумовлюють регулювання кримінальних процесуальних відносин таким чином, щоб здійснення прав і законних інтересів не ставилося в залежність від діяльності органів досудового розслідування, прокурора, слідчого судді чи суду. Для цього правова держава на сучасному етапі розвитку повинна мати відповідну систему регуляторів, процедур та процесуальних інститутів, що гарантують захист суб'єктивних прав особи [5, с. 167–168].

Насамперед, варто зауважити, що протягом усього періоду розвитку доктрини засад (прин-

ципів) кримінального процесуального права можна зустріти декілька варіантів термінологічного позначення цих вихідних положень. Так, словники української мови надають по декілька визначень термінів «засада» і «принцип», які за своїм змістом є настільки близькими, що подекуди їх складно розмежувати, зокрема у Великому тлумачному словнику української мови зазначено, що це вихідне положення, основний закон якої-небудь науки, теорії, наукової системи, напряму та інше; особливість, правило або спосіб, покладені в основу створення, здійснення або діяльності чого-небудь; переконання, норма, правило, яким хто-небудь керується в житті, поведінці; основа чогось; те головне, на чому ґрунтується, базується що-небудь; вихідне, головне положення, принцип; основа світогляду, правило поведінки [6, с. 891]. Засада – це вихідне, головне положення, принцип; основа світогляду, правило поведінки [7, с. 325]. У словнику іноземних слів надано таке тлумачення принципу: основне вихідне положення якої-небудь теорії, навчання; внутрішнє переконання, погляд на речі, що визначають норму поведінки; основа устрою, дії якого-небудь механізму, приладу, установки» [8, с. 400]. Таким чином, ключове семантичне значення терміна «принцип» – це основа, початок певного явища або процесу. У філософії принцип визначають як першооснову, керівну ідею, основне правило поведінки [9, с. 82].

Вважаємо за доцільне погодитися з вченими-юристами, які ототожнюють поняття «принцип» та «засада» [5; 10; 11]. Зважаючи на те, що у загальній теорії кримінального процесуального права більш усталеним є використання терміну «принцип», у своєму дослідженні використовуємо його як синонім терміну «засада».

Одним з перших почав досліджувати проблему кримінально-процесуальних принципів М.С. Строгович, який зокрема зазначав, що принципами слід вважати найважливіші і визначальні правові положення, на яких базується кримінальний процес [12, с. 124]. Справді, якщо умовно уявити кримінальне судочинство як систему рішень, спрямованих на досягнення мети судочинства, то роль засад вбачається у тому, що з ними порівнюються всі інші норми, які дістають можливість позитивної реалізації лише за умови повної відповідності вимогам засад [4, с. 245].

Вагомий внесок у розробку поняття принципів кримінального процесу зробив В.М Тертишник, який визначає принципи кримінального

процесу, як найзагальніші положення, правила поведінки кримінального процесу, основні ідеї начала, що визначають сутність і зміст діяльності суб'єктів процесу, процесуальну форму здійснення правосуддя, становлять систему гарантій встановлення істини, захисту прав і свобод людини та забезпечення справедливості правосуддя, які отримали закріплення в законі, звернені своїми правовими вимогами до всіх учасників процесу, носять загальнообов'язковий характер, забезпечуються заходами державного примусу і мають правовий механізм реалізації [13, с. 83]. Ю.П. Аленін під принципами кримінального провадження розуміє доктринально обґрунтовані основні правові положення, які відображають предмет і метод кримінального процесуального регулювання, демократичну природу кримінального провадження, визначають сутність і структуру його проваджень, стадій та інститутів, спрямовують кримінальну процесуальну діяльність на досягнення завдань, поставлених державою перед кримінальним судочинством. При цьому критеріями визначення принципів кримінального провадження є: загальнообов'язкова нормативність; доктринальна обґрунтованість; загальний, фундаментальний характер правових положень; спрямованість на досягнення завдань, поставлених державою перед кримінальним судочинством; відбиття предмета й методу кримінального процесуального регулювання; відбиття демократичної природи кримінального процесу; відбиття сутності й структури проваджень, стадій та інститутів кримінального процесу; можливість реалізації в усіх, декількох або одній кримінальній процесуальній стадії; порушення якого-небудь принципу, яке тягне за собою скасування кримінальної процесуальної відповідальності або заходів захисту [11, с. 82].

Водночас, М.М. Михеєнко, В.В. Молдован, В.П. Шибіко під кримінально-процесуальними принципами розуміють закріплені в законі панівні в державі політичні і правові ідеї щодо завдань, способу формування й здійснення правосуддя в кримінальних справах, які визначають спрямованість і побудову кримінального процесу в цілому, форму і зміст його стадій та інститутів, порушення яких обов'язково тягне за собою скасування вироку та інших рішень у справі [14, с. 28]. До критеріїв визначення конкретного положення принципу кримінального процесу вони відносять таку сукупність якостей: 1) це найбільш загальні, вихідні положення, ідеї, які мають фундаментальне значення

для кримінального процесу і які визначають його спрямованість, побудову в цілому, форму і зміст стадій та інститутів; 2) принципи відображають пануючі в даній державі політичні та правові ідеї, які стосуються завдань, способу формування і здійснення правосуддя по кримінальних справах; 3) вони мають бути закріплені в нормах права (окремих або декількох); 4) принципи повинні діяти у всіх або декількох стадіях кримінального процесу й обов'язково на його центральній стадії – стадії судового розгляду; 5) порушення якого-небудь принципу означає незаконність рішення у справі та обов'язкове його скасування [14, с. 29].

У принципі, зазначає О.П. Кучинська, трансформуються ті ідеї про кримінальну процесуальну діяльність, які відповідають соціально-економічним умовам розвитку суспільства, а також політичним, ідеологічним та іншим процесам, які відбуваються у державі. Принципи права є такими правовими явищами, які безпосередньо пов'язують зміст права з його соціальними основами – тими закономірностями суспільного життя, на яких побудована конкретна правова система. Перш ніж стати принципами, світоглядні ідеї формуються на основі пануючих у суспільстві систем поглядів, переконань, ідеалів, життєвих або науково-теоретичних орієнтацій щодо кримінальної процесуальної діяльності. Ці ідеї проявляються у правосвідомості окремих індивідів, їх об'єднань або усього суспільства. Правосвідомість реалізується у теоретичних узагальненнях, правових теоріях, а останні, проходячи через об'єктивізацію законодавцем у нормах права, стають принципами кримінальної процесуальної діяльності [15, с. 126–127].

У свою чергу, А.А. Бугайчук визнає можливість тлумачення за допомогою принципів усіх інших кримінально-процесуальних норм, оскільки перші по суті є положеннями, що виражають узагальнену характеристику змісту кримінально-процесуального права [16, с. 76]. Саме такий зв'язок загальних і конкретизуючих норм забезпечує єдність процесуального порядку та дотримання законності у кримінальному судочинстві. Крім того, вони є нормами прямої, безпосередньої дії, що дозволяє посилатись на них у необхідних випадках у рішеннях, які приймаються органами правосуддя.

На думку Г.М. Мамки, засади (принципи) кримінального процесуального права є правовим утворенням і визначають доктрину організації та здійснення кримінального провадження. Кожен окремий принцип має свою

структуру та функції. Усі вони, незважаючи на різний рівень інтеграції норм права, загально-процесуальні (універсальні), галузеві (спеціальні), являють собою систему з багатьма різними функціональними компонентами та мають тісний взаємозв'язок між собою [2, с. 372].

Як бачимо, різноманітність поглядів щодо визначення поняття принципу, призводить до наявності великої кількості інтерпретацій вказаної категорії.

Взагалі-то, дискусії про поняття принципів кримінального процесу є виправданими, оскільки природним є сам процес пізнання сутності кримінального судочинства, його начал і закономірностей розвитку.

Тому, з метою всебічного і точного пізнання принципу, як правової категорії, науковцями розроблено декілька підходів щодо його обґрунтування [17, с. 7], а саме:

1) розглядати вказану категорію, згрупувавши все різноманіття формулювань в три концептуальні підходи: правовий, практичний і інтегративний (комплексний);

2) розкрити поняття принципу, розтлумачивши його у вузькому та широкому значенні.

Правовий підхід. Підхід щодо розгляду принципу кримінального процесу як загальноправової категорії висвітлює і відображає його правову сторону. Зміст даного підходу полягає в тому, що «засада кримінального процесу розглядається як проєкція загальноправових принципів на відносини, що регулюються кримінальним процесуальним правом. Розуміння принципу, таким чином, зводиться до сприйняття його, як основного начала галузі кримінально-процесуального права» [18, с. 8; 19, с. 108].

У свою чергу, Ю.М. Грошевий визначає принципи як «приписи вищого ступеня нормативності» [20, с. 53]. Подібну характеристику принципам надавали також Т.М. Мірошніченко та Д.В. Філін [21, с. 5] Тому ототожнювати поняття кримінального процесуального принципу і правового принципу означає розширити перший з подальшою довільною інтерпретацією на практиці, що зробить його не зрозумілим, довільним у правозастосуванні.

Практичний підхід. Даний підхід розглядає принципи кримінального процесу як основні правила кримінальної процесуальної діяльності. Так, І.Л. Зінченко визначає принцип як одну з основних, загальних вимог, якій повинна відповідати діяльність» [22, с. 159]. Розглядати поняття принципу кримінального процесу лише з точки зору його практичної значимості, не сприймаючи

при цьому правовий бік такого поняття, значить обмежити зміст і смислове навантаження цієї категорії. У цьому контексті варто зауважити, що завдання кримінальної процесуальної діяльності сформульовані в ст. 2 КПК України. Ними є: 1) захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень; 2) охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження; 3) забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура [23].

Таким чином, законодавець, формулюючи завдання кримінального провадження, застосував поняття «належна правова процедура», що іменує відповідний правовий принцип, який частіше згадується як принцип країн загального права, однак цілком відповідає принципам справедливого правосуддя країн континентальної правової системи.

Інтегративний (комплексний) підхід. Даний підхід розглядає принципи кримінальної процесуальної діяльності на основі правових норм.

Під вузьким розумінням принципів кримінального процесу мається на увазі ототожнення принципу кримінального процесу з принципами правосуддя, які найбільш повно реалізуються на стадії судового розгляду. Така інтерпретація основних засад кримінального провадження є неприпустимою, позаяк усі стадії кримінального процесу є однаково значимими, зокрема від якості досудового слідства багато в чому залежатиме успіх судового розгляду. Тому, говорячи про дієвість принципів лише на окремих стадіях кримінального процесу значно звужується зміст вказаних категорій. На підтвердження цього, критикуючи точку зору про існування принципів, які мають свою дієвість лише на деяких стадіях кримінального процесу, М.М. Михеєнко підкреслює, що «...важливіші, характерні особливості, притаманні окремим стадіям кримінального процесу, більш вдало буде називати загальними або основними умовами, положеннями, рисами, а не принципами, щоб не знецінювати суті і значення останніх» [24, с. 101].

Концепція широкого розуміння принципів кримінального процесу констатує, що принципи виражають його сутність і зміст кримінального

процесу, характеризують найважливіші його властивості і якісні риси, предмет і метод правового регулювання, пронизують усі стадії, визначаючи найбільш істотні риси.

Узагальнюючи вищевикладене, варто сказати, що, надаючи поняття принципу кримінального процесу, необхідно виділити систему специфічних вимог, відповідно до яких повинні формуватися принципи кримінального процесу. Встановлення чіткої системи надасть можливість швидко, точно і однозначно відрізнити принципи від норм. Тому, при характеристиці принципу, як правової категорії, абсолютно справедливо застосовується теорія природного права. Оскільки дана теорія визначає джерела походження вказаного явища, пояснює його суть.

Загалом, варто наголосити, що принципи кримінального процесу:

- не є сталими догмами, вони розвиваються і змінюються залежно від рівня соціально-економічного розвитку конкретного суспільства, в якому вони діють і є основоположними правилами, закріпленими в правових нормах, у зв'язку з чим поширюються на всю кримінальну процесуальну діяльність;

- тісно пов'язані між собою, постійно взаємодіють один з одним, зберігаючи при цьому свою власну цінність для побудови і ходу процесу;

- мають визначальне значення для побудови всього кримінального процесу, важко переоцінити їх цінність, як базисних правових елементів, на яких засновано весь порядок кримінального судочинства, від їх змісту залежить не лише тип кримінального процесу, але і його вид;

- визначають основні напрями, перспективи розвитку процесуального права, є основою його удосконалення.

Висновки. Принципи права носять загальнообов'язковий характер, ґрунтуючись на верховенстві прав людини та взаємопов'язані між собою. Таким чином, засади (принципи) кримінального провадження – це закріплені в законі основоположні, фундаментальні, керівні положення, що визначають доктрину організації та здійснення кримінального провадження, носять обов'язковий характер, встановлюють зміст, спрямованість, спосіб і процесуальну форму діяльності його суб'єктів, забезпечують гарантії дотримання прав, свобод і законних інтересів людини та забезпечення справедливості досудового розслідування і судового провадження, процесуальних дій у зв'язку із вчиненням кримінального протиправного діяння, від яких не відступають, а їх порушення веде до скасування

прийнятих рішень у провадженні. Їх кримінальне процесуальне значення полягає у тому, що вони: є першоджерелом і визначають базисну основу інших кримінальних процесуальних інститутів; становлять юридичне підґрунтя при вирішенні суперечливих питань, усуненні прогалин в законодавстві; забезпечують гарантії дотримання прав, свобод і законних інтересів людини; визначають зміст і сутність процесуальної форми й виступають основою її подальшого розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Концептуальні основи побудови сучасного кримінального процесу України / Н. В. Глинська, Л. М. Лобойко, О. І. Марочкін та ін. : монографія / за заг. ред. О. Г. Шило. Харків : НДІ ВПЗ ім. акад. В. В. Сташиса НАПрНУ, 2016. 264 с.
2. Мамка Г. М. Засади кримінального провадження : монографія. Київ : Грета, 2018. 276 с.
3. Пеший Д. А. Засада законності та її забезпечення у досудовому кримінальному провадженні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2016. 210 с.
4. Беспалько І. Визначення поняття загальних засад кримінального провадження. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 5. С. 242–247.
5. Галаган О. І., Письменний Д. П. Поняття та система засад (принципів) кримінального провадження. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 4. С. 167–172.
6. Великий тлумачний словник сучасної української мови / кер. вид. проекту П. М. Мовчан, В. В. Німчук, В. Й. Клічак. Київ : «Дніпро», 2009. 1332 с.
7. Великий тлумачний словник сучасної української мови / В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. 1728 с.
8. Словник іншомовних слів / уклад. С. М. Морозов, Л. М. Шкарапута. Київ : Наукова думка, 2012. 980 с.
9. Філософія права : підручник / за ред. О. Г. Данильяна. Харків : «Право», 2009. 208 с.
10. Кримінальний процес : підручник / за ред. В. Я. Тація, Ю. М. Грошевого, О. В. Капліної, О. Г. Шило. Харків : Право, 2013. 824 с.
11. Аленін Ю. П., Волошина В. К. Поняття та система принципів кримінального провадження. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2014. Т. 14. С. 78–89.
12. Строгович М. С. Курс советского уголовного процесса : в 3 т. М. : Наука, 1968. Т. 1. 470 с.
13. Тертишник В. М. Кримінально-процесуальне право України : підручник. 4-ге вид., перероб. і допов. Київ : «А.С.К.», 2003. 1120 с.
14. Михеєнко М. М., Молдован В. В., Шибіко В. П. Кримінальний процес України : підручник. Київ : Либідь, 1992. 413 с.
15. Кучинська О. П. Роль принципів кримінального провадження в механізмі забезпечення прав його учасників : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2013. 441 с.
16. Бугайчук А. А. Закон як джерело кримінального процесуального права в Україні : дис. ... докт. філософ : 081 «Право». Ірпінь, 2022. 269 с.
17. Ноздріна М. О. Диспозитивність як елемент принципу змагальності у кримінальному процесі Укра-

їни : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза». Харків, 2004. 20 с.

18. Маркуш М. Конституційні цінності як основоположні засади в кримінальному процесі України. *Вісник Конституційного Суду України*. 2013. № 6. С. 73–85.

19. Мохонько О. О. Про поняття принципу в кримінальному процесі: теоретико-методологічний аспект. *Право України*. 2008. № 12. С. 105–111.

20. Грошевой Ю. М. Проблеми підвищення ефективності застосування норм кримінально-процесуального права. *Університетські наукові записки*. 2008. № 3. С. 276–281.

21. Мірошніченко Т. М., Філін Д. В. Система принципів кримінального процесу : конспект лекцій. Харків, 2001. 39 с.

22. Зінченко І. Л. Поняття принципів кримінального процесу України та їх нормативний характер. *Питання боротьби із злочинністю*. 2006. Вип. 11. С. 158–164.

23. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України № 4651-VI від 13 квіт. 2012 р. *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/ed20120413>

24. Михеєнко М. М. Конституційні принципи кримінального процесу. *Вісник академії правових наук*. 1997. № 2(9). С. 100–111.

Моргун Н. С., Сєдакова В. В., Бондар С. В. ЗАСАДИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ: ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ

У статті констатовано, що в умовах сьогодення постало питання концептуалізації сучасної моделі кримінального процесу, яка знайшла своє відображення у реформованому кримінальному процесуальному процесу України, зокрема й сутності засад (принципів) кримінального провадження. Сформульовано концептуальне бачення розуміння поняття, сутності та ознак засад кримінального провадження на основі всебічного і точного їх пізнання з правового, практичного та інтегративного підходів. Наголошено що, надаючи поняття принципу кримінального процесу, необхідно виділити систему специфічних вимог, відповідно до яких повинні формуватися принципи кримінального процесу. Встановлення чіткої системи надасть можливість швидко, точно і однозначно відрізнити принципи від норм. Тому, при характеристиці принципу, як правової категорії, абсолютно справедливо застосовується теорія природного права. Оскільки дана теорія визначає джерела походження вказаного явища, пояснює його суть. Зроблено висновок, що принципи права носять загальнообов'язковий характер, ґрунтуючись на верховенстві прав людини та взаємопов'язані між собою. Таким чином, засади кримінального провадження – це закріплені в законі основоположні, фундаментальні, керівні положення, що визначають доктрину організації та здійснення кримінального провадження, носять обов'язковий характер, встановлюють зміст, спрямованість, спосіб і процесуальну форму діяльності його суб'єктів, забезпечують гарантії дотримання прав, свобод і законних інтересів людини та забезпечення справедливості досудового розслідування і судового провадження, процесуальних дій у зв'язку із вчиненням кримінального протиправного діяння, від яких не відступають, а їх порушення веде до скасування прийнятих рішень у провадженні. Їх кримінальне процесуальне значення полягає у тому, що вони: є першоджерелом і визначають базисну основу інших кримінальних процесуальних інститутів; становлять юридичне підґрунтя при вирішенні суперечливих питань, усуненні прогалин в законодавстві; забезпечують гарантії дотримання прав, свобод і законних інтересів людини; визначають зміст і сутність процесуальної форми й виступають основою її подальшого розвитку.

Ключові слова: засада, принцип, кримінальний процес, кримінальне провадження, система, кримінальна процесуальна норма.

Morghun N. S., Siedakova V. V., Bondar S. V. PRINCIPLES OF CRIMINAL PROCEEDINGS: CONCEPT AND ESSENCE

The article states that in today's conditions, the question of conceptualizing the modern model of criminal proceedings has arisen, which is reflected in the reformed criminal procedural law of Ukraine, in particular, the essence of the foundations (principles) of criminal proceedings. A conceptual vision of understanding the concept, essence and signs of the basics of criminal proceedings is formulated on the basis of a comprehensive and accurate knowledge of them from legal, practical and integrative approaches. It is emphasized that, providing the concept of the principle of the criminal process, it is necessary to highlight a system of specific requirements, according to which the principles of the criminal process should be formed. Establishing a clear system will provide an opportunity to quickly, accurately and unambiguously distinguish principles from norms. Therefore, when characterizing the principle as a legal category, the theory of natural law is absolutely rightly applied. Since this theory determines the sources of origin of the specified phenomenon, it explains its essence. It was concluded that the principles of law are universally binding, based on the supremacy of human rights and are interconnected. Thus, the principles of criminal proceedings are the basic, fundamental, guiding provisions laid down in law, which determine the doctrine of the organization and implementation of criminal proceedings, are binding, establish the content, orientation, method and procedural form of the activities of its subjects, provide guarantees of observance of the rights, freedoms and legitimate interests of a person and ensure the fairness of pre-trial investigation and court proceedings, procedural actions in connection with the commission of a criminal illegal act, from which there is no deviation, and their violation leads to the cancellation of the decisions made in the proceedings. Their criminal procedural significance lies in the fact that they: are the primary source and determine the basic basis of other criminal procedural institutions; constitute a legal basis for resolving controversial issues, eliminating gaps in legislation; ensure the observance of human rights, freedoms and legitimate interests; determine the content and essence of the procedural form and act as the basis for its further development.

Key words: basis, principle, criminal process, criminal proceedings, system, criminal procedural norm.